

Recenzje i omówienia nadesłanych książek

LITURGIKA

STANISŁAW ARASZCZUK (oprac.), *Celebracja sakramentów i sakramentaliów. Materiały liturgiczno-pastoralne dla duchowieństwa i wiernych świeckich* (Biblioteka Diecezji Legnickiej 63), Legnica: Biblioteka im. Jana Pawła II Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Legnickiej, Diecezjalne Centrum Edukacyjne 2016, 253 s., ISBN 978-83-89204-60-8.

Każda czynność liturgiczna jest publicznym aktem kultu, nie zaś prywatną praktyką celebransą. Dlatego też musi ona być sprawowana w jedności nie tylko z lokalną wspólnotą, ale również z Kościołem w skali makro. Stąd niezwykle istotnym jest to, by liturgiczna posługa Kościoła cechowała się w najwyższym stopniu pięknem i wiernością regułom oraz zasadom przyjętym i zaakceptowanym przez właściwe instytucje. Jednakże dosyć często zdarza się, że *ars celebrandi*, czyli sztuka właściwego sposobu sprawowania liturgii, dalece odbiega od wskazanego przez Kościół ideału. Taki stan rzeczy z całą pewnością wynika z wielu czynników, wśród których niektóre są obiektywne i niezależne od celebransy, zaś inne wynikają z subiektywnego traktowania przepisów liturgicznych. Tymczasem kapłani, będąc szafarzami liturgicznych tajemnic, muszą pamiętać, że są sługami a nie właścicielami Bożych misterii i dlatego nie mogą dowolnie dysponować świętymi obrzędami. Sztuka przewodniczenia celebracji liturgii wymaga od kapłana posłuszeństwa wobec zasad podanych w zatwierdzonych księgach liturgicznych. Niniejsza książka stanowi cenną pomoc w odświeżeniu informacji dotyczących poprawnego celebrowania świętych tajemnic naszej wiary. Składa się ona z dwóch części: w pierwszej zamieszczono swoiste *vademecum* poprawnej celebracji odnowionej liturgii Kościoła. Z kolei część druga zawiera wprowadzenia teologiczno-pastoralne do poszczególnych ksiąg liturgicznych oraz dokumenty Kościoła dotyczące sposobu celebracji sakramentów i sakramentaliów. Zredagowana przez ks. prof. Stanisława Araszczuka

publikacja z całą pewnością może pomóc kapłanom odświeżyć istotne wiadomości dotyczące poprawnej *ars celebrandi*, zaś wiernym świeckim zrozumieć istotę obrzędów, ich symboliki oraz rządzących nimi praw.

ADAM HRABIA OCD (oprac.), *Jak uczestniczyć we Mszy Świętej? Wtajemniczenie w liturgię Mszy Świętej*, Piotrkowice: „Anelo” 2015, 150 s., ISBN 978-83-7923-000-6.

Książka stanowi zbiór dwunastu konferencji z rekolekcji liturgicznych wygłoszonych przez o. Adama Hrabie OCD. Każdy z rozdziałów/konferencji poświęcony jest konkretnej części Mszy św. Po ogólnym wprowadzeniu dotyczącym tajemnicy Eucharystii autor prowadzi czytelnika kolejno poprzez obrzędy wstępne, liturgię słowa, liturgię eucharystyczną, modlitwy eucharystyczne, obrzędy Komunii św. oraz obrzędy zakończenia. Każdy z rozdziałów obok wymiaru praktycznego stanowi bogatą refleksję teologiczną dotyczącą poszczególnych elementów Mszy św., które — choć zasadniczo każdemu są znane — dość często bywają nierozumiane, czy też zupełnie nie przyciągają uwagi wiernych, przez co pozostają właściwie nieznanne. Zaletą książki jest jej język: z jednej strony poprawny teologicznie, a z drugiej niezwykle prosty, przez co może trafić nie tylko do zaawansowanych adeptów świętej liturgii, ale i do każdego, który chciałby nieco świadomiej uczestniczyć w celebracji Eucharystii.

CZESŁAW KRAKOWIAK, *Wiara, Kościół, liturgia* (Prace Wydziału Teologii 170), Lublin: TN KUL 2016, 241 s., ISBN 978-83-7306-725-7.

Rzeczywistość wiary w ujęciu chrześcijańskim jest nierozdzielnie związana z Kościołem, jako wspólnotą wierzących, oraz z liturgią, z której wiara wyrasta i w której jest celebrowana. W przestrzeń relacji tych trzech rzeczywistości doskonale wpisuje się starożytny aksjomat: *Legem credendi lex statuat supplicandi* znany najczęściej jako *lex orandi – lex credendi – lex vivendi*, oznaczający wzajemne wpływanie na siebie prawa modlitwy, wiary i zasad życia. Niniejsza książka wybitnego lubelskiego liturgisty, ks. prof. Czesława Krakowiaka, dotyczy właśnie tych najistotniejszych przestrzeni życia chrześcijańskiego. Chociaż publikacja stanowi zbiór wcześniejszych artykułów autora, to jednak zostały one tak zestawione, że tworzą jedną logiczną i merytoryczną całość. W pierwszym rozdziale autor pochyła się nad wzajemną relacją wiary i liturgii. Następnie ukazane zostało miejsce *Credo* w różnych celebracjach liturgicznych (sakramenty i sakramentalia). W rozdziale trzecim ks. Krakowiak odwołując się do encykliki *Mediator Dei*, wskazuje istotne elementy reformy liturgicznej zapoczątkowanej przez papieża Piusa XII. Rozdział czwarty stanowi głęboko teologiczną medytację nad zawartą w liturgii eklezjologią. Kolejne dwa rozdziały odnoszą się kolejno do kwestii zgromadzenia liturgicznego oraz eklezjalnych postug duchownych i świeckich. Tematem dalszych rozważań jest liturgia widziana z perspektywy KKK. Rozdział ósmy poświęcony jest problematyce nadzwyczajnej formy rytu rzymskiego i jej miejsca we współczesnej praktyce liturgicznej Kościoła. W ostatnim rozdziale autor szeroko omawia zagadnienie

inkulturacji odnowionej liturgii rzymskiej, wskazując nie tylko na jej zasady, ale także zakres możliwości jej dokonania.

JÓZEF NAUMOWICZ, *Narodziny Bożego Narodzenia*, Kraków: Znak 2016, 414 s., ISBN 978-83-240-4346-0.

Chociaż święto Bożego Narodzenia jest jedną z najważniejszych uroczystości w chrześcijańskim świecie, tak naprawdę dotąd pełne jest tajemnicy i nierozwiązanych hipotez. Dotyczy to zwłaszcza jego genezy. Chociaż podręczniki i opracowania zawierają szczegółowe nieraz informacje dotyczące pochodzenia samego święta czy też ustanowienia jego daty, wiele z nich wydaje się być zupełnie oderwanymi od prawdy historycznej. Niniejsza książka stanowi rzetelne opracowanie tematu i niełatwą próbę rozprawienia się z zakorzenionymi nieraz od dawna nieprawdziwymi hipotezami. Autor docierając do najstarszych źródeł historycznych i liturgicznych, wskazuje na najbardziej prawdopodobny kontekst jednego z najważniejszych chrześcijańskich świąt. Książka stanowi niezwykle ciekawą przeprawę przez gąszcz materiału oraz mniej lub bardziej udokumentowanych hipotez. W ostatnim rozdziale autor odpowiada na najistotniejsze z punktu widzenia tytułu pytania. Niniejsza pozycja z całą pewnością zainteresuje nie tylko liturgistów, ale również każdego, kto choć trochę będzie chciał zgłębić historię obrzędowości Bożego Narodzenia.

PIOTR WULGARIS, *Vademecum Nadzwyczajnej Formy Rytu Rzymskiego*, przedm. Paweł Korupka, Gdańsk [Węgrzce: Drukarnia Kolejowa Kraków] 2015, 238 s., ISBN 978-83-918-893-6-7.

List apostolski w formie *motu proprio* „*Summorum Pontificum*” papieża Benedykta XVI spowodował nowe otwarcie Kościoła na liturgię sprzed reformy Soboru Watykańskiego II. To z kolei pociągnęło za sobą jeszcze większe zainteresowanie zarówno liturgią, jak i wszystkimi związanymi z jej celebracją elementami. Niestety, nie zawsze chęć uczestnictwa czy nawet odprawiania liturgii w dawnym rycie idzie w parze z jej dogłębną znajomością. Książka zredagowana przez ks. Piotra Wulgaria stanowi — jak zaznaczono już w tytule — *vademecum* dla celebrujących i usługujących podczas Mszy św. sprawowanej w Nadzwyczajnej Formie Rytu Rzymskiego. Na jej treść składają się najważniejsze dokumenty, dekrety oraz komentarze i wskazówki liturgiczne dotyczące celebracji. Wydaje się, że publikacja ta jest godna polecenia wszystkim tym, którzy w jakikolwiek sposób mają do czynienia z rzeczoną formą celebracji eucharystycznej.

ANDRZEJ M. WYRWA, JANUSZ GÓRECKI (red.), *Teologia i liturgia chrztu od starożytności chrześcijańskiej do czasów nowożytnych*, Poznań: Wydaw. Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk 2015, 444 s., ISBN 978-83-7654-326-0.

Treść: ANDRZEJ M. WYRWA, *Christ-iti — zaznaczony imieniem Chrystusa, czyniony chrześcijaninem. Introductio*, s. 9–15; *Homilia Jego Eminencji Księdza Arcybiskupa Józefa Kowalczyka, Metropolity Gnieźnieńskiego, Prymasa Polski, wygłoszona podczas Mszy Świętej wotywniej w intencji pierwszych Piastów sprawowanej*

w przypałacowej kaplicy baptyzmalnej na Ostrowie Tumskim z okazji konferencji naukowej „Teologia i liturgia chrztu od starożytności chrześcijańskiej do czasów nowożytnych”, 12 czerwca 2013 r., Ostrów Lednicki, s. 17–20; CZESŁAW KRAKOWIAK, *Sakrament chrztu („ianua sacramentorum et vitae spiritualis”)*; KPK kan. 849; KKK 1213, s. 21–38; DARIUSZ KWIATKOWSKI, *Proces stawania się chrześcijaninem według „Tradycji Apostolskiej” św. Hipolita Rzymskiego*, s. 39–56; SZYMON FEDOROWICZ, *Czas udzielania chrztu*, s. 57–77; DANIEL BRZEZIŃSKI, *Chrzcielny wymiar roku liturgicznego: od starożytności chrześcijańskiej do czasów nowożytnych i współczesnych*, s. 79–105; JANUSZ NOWIŃSKI, *Ewolucja formy chrzcielnicy i zabezpieczenie miejsca celebracji sakramentu chrztu efektem rosnącego znaczenia wody chrzcielnej i jej wykradania do praktyk magicznych*, s. 107–136; KAZIMIERZ ILSKI, *Chrzest Konstantyna Wielkiego*, s. 137–151; MARTA PRZYSZYCHOWSKA, *Grzegorz z Nyssy o chrzcie*, s. 153–164; MICHAŁ SOŁOMIENIUK, *Chrzest w ujęciu św. Gaudencjusza z Brescii*, s. 165–183; MONIKA OŻÓG, HENRYK PIETRAS, *Chrzest Chłodwiga i jego reperkusje w Italii w świetle „Liber Pontificalis”, czyli o rzymskim kościele San Martino ai Monti*, s. 185–213; MAKSYMILIAN SAS, *Teologia i liturgia chrztu w myśli Alkuina z Yorku*, s. 215–248; DARIUSZ ANDRZEJ SIKORSKI, *Teologia i liturgia chrztu w okresie karolińskim (VIII–IX w.)*, s. 249–262; WALDEMAR PAŁĘCKI, *Liturgia i teologia chrztu w świetle najstarszych zachowanych ksiąg liturgicznych w Polsce*, s. 263–297; MAREK CHOJANCKI, *Chrzest w teologii monastycznej renesansu XII w.*, s. 299–312; WALDEMAR ROZYNKOWSKI, *Chrzest pogan w świetle „Kroniki” Piotra z Dusburga*, s. 313–325; MARCELI KOSMAN, *Chrzest Litwy i jej władcy z udziałem polskiego duchowieństwa*, s. 327–340; RAFAŁ WITKOWSKI, *Chrzest Żydów w świetle źródeł średniowiecznych z ziem polskich*, s. 343–360; MAŁGORZATA DELIMATA-PROCH, *Teoria i praktyka udzielania chrztu najmłodszym w polskim średniowieczu*, s. 361–369; JOLANTA GWIŹDZIK, *„Zapis wiary mojej...” Praktyka odnowienia sakramentu chrztu w żeńskich klasztorach XVII–XVIII w. Modlitwy i rozważania św. Gertrudy Wielkiej*, s. 371–395; ADELAJDA SIELEPIN, *Liturgia chrzcielna Tridentinum i jej implikacje dla odnowy Vaticanum II*, s. 397–410; GRZEGORZ ŁUKOMSKI, *Sacrum czy profanum? Milenijny konflikt ideologiczny między państwem komunistycznym w Polsce a Kościołem katolickim*, s. 411–432; HENRYK PIETRAS, *Teologia i liturgia chrztu. Podsumowanie konferencji*, s. 433–440; *Autorzy*, s. 441–444.

Ks. Mateusz Potoczny

KRZYSZTOF POROSŁO (red.), *Wolą Boga jest wasze uświęcenie. Teologia sakramentów uświęcenia* (Modlitwa Kościoła 20), Tyniec: Wydawnictwo Benedyktynów, Kraków 2016, 249 s., ISBN 978-83-7354-636-3.

Recenzowana pozycja jest owocem ósmej edycji rekolekcji liturgicznych *Mysterium fascinas*, które odbyły się w Krakowie w dniach 11–13 września 2015 r. Jest to również kontynuacja trzech poprzednich, które poświęcone były sakramentom wtajemniczenia chrześcijańskiego i uzdrowienia. Tym razem skoncentrowano

się na teologii sakramentów uświęcenia (komunii). W części wydrukowanych egzemplarzy, z powodu niedopatrzenia wydawcy, pojawia się niestety błędny podtytuł (*Teologia sakramentów uzdrowienia*), który pozostał z okładki poprzedniego wydania. Podobnie jak same rekolekcje liturgiczne, książka podzielona została na dwie części. Pierwszą stanowią artykuły naukowe, natomiast druga zawiera katechezy mistagogiczne.

W pierwszej części teksty miały odpowiadać na pytanie, co to oznacza, że Bóg pragnie naszego uświęcenia. Znajdziemy w tej części artykuły P. Milcarka o naturze kultu Bożego, ks. D. Ostrowskiego, który ukazuje świątynię jako miejsce, w którym Bóg chce spotkać człowieka, by go uświęcić i zbawić, oraz tekst M. Majewskiego o tajemnicy świętości Boga i świętości człowieka. Po tych artykułach mamy już właściwe rozważania na temat teologii sakramentów święceń i małżeństwa. Sakramenty te ukazane są z punktu widzenia biblisty (D. Piekarz), liturgisty (ks. M. Skora) i dogmatyka (o. J. Kupczak OP). Autorzy tekstów prezentują sakramenty małżeństwa i święceń z perspektywy powołania człowieka, które rozwija się i umacnia wraz z przyjęciem tych sakramentów. Podkreślić trzeba, że autorzy tekstów włożyli wiele trudu, by trudne naukowe rozważania przekazać przystępnym dla każdego językiem.

W drugiej części książki znajdują się katechezy mistagogiczne, których celem było wprowadzenie wiernych w uczestnictwo w liturgii. Pierwsze dwie (ks. K. Porosło, o. T. Grabowski OP) rzeczywiście dotyczą sakramentu święceń (tajemnica służby) i małżeństwa (tajemnica zjednoczenia). Natomiast pozostałe dwie znów wykraczają poza główną tematykę książki, gdyż stanowią rozważania na temat uświęcenia człowieka poprzez świętowanie niedzieli (ks. M. Zachara) oraz udział w liturgii (o. D. Jurczak OP).

Widać więc, że recenzowana pozycja wykracza daleko poza tematykę sugerowaną przez jej podtytuł (*Teologia sakramentów uświęcenia*), choć zawiera się we właściwym tytule (*Wolą Boga jest wasze uświęcenie*). Mamy w niej bowiem bardzo szerokie spojrzenie na problematykę uświęcenia człowieka poprzez udział w liturgii, nie tylko sakramentów świętych. Spotkanie z Bogiem i działaniem Jego łaski, które uświęca człowieka, rozciągnięte zostaje na całą liturgię wraz z przestrzenią, w której się ona odbywa.

Książka ta staje się więc swojego rodzaju traktatem duchowym, w którym przewijają się rozważania biblijne, dogmatyczne i liturgiczne. To szerokie spojrzenie można więc polecić szczególnie tym, którzy chcieliby wyjść poza rozważania prezentowane zazwyczaj w liturgicznych pozycjach na temat sakramentów uświęcenia. Połączenie rozważań naukowych z teologii liturgii z katechezami może więc stanowić ciekawą propozycję dla wszystkich zainteresowanych wieloaspektowym podejściem do tematyki liturgicznej.